

EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA U ISTARSKOJ ŽUPANIJI

I. PROVEDBENO IZVJEŠĆE

za razdoblje 1990. - 2006. godine

II. PERSPEKTIVE I PLANOVI RAZVOJA

za razdoblje 2007. - 2013. godine

Autori: **mr.sc. Vlasta Radoičić, dipl.ing.**
Milan Antolović, dipl.ing.

Poreč, svibanj 2007. godine

I. PROVEDBENO IZVJEŠĆE

za razdoblje 1990. - 2006. godine

SADRŽAJ

1. UVOD

- 1.1. POLAZNE OSNOVE
- 1.2. OGRANIČENJA
- 1.3. NAČINI REALIZACIJE
- 1.4. SAŽETAK DOSTIGNUĆA

2. RAZVOJNE ETAPE PROVEDBE PROGRAMA

- 2.1. RAZDOBLJE 1990. - 1994. god. – stvaranje preuvjeta razvoja
- 2.2. RAZDOBLJE 1994. - 1998. god. – objedinjavanje interesnih skupina
- 2.3. RAZDOBLJE 1998. - 2002. god. – izgradnja infrastrukture i institucionalizacija
- 2.4. RAZDOBLJE 2002. - 2006. god. – valorizacija ugradnjom u razvojne projekte

3. MEHANIZMI I NAČINI PROVEDBE PROGRAMA

- 3.1. PROGRAM PROIZVODNJE BIO-HRANE
- 3.2. PROGRAM PROMOCIJE TIPIČNIH I EKOLOŠKIH PROIZVODA
- 3.3. RAZVOJNI PROGRAMI ZAŠTITE GEOGRAFSKOG PODRIJETLA
- 3.4. RAZVOJNI PROGRAMI ZAŠTITE GENETIČKOG MATERIJALA
- 3.5. PROGRAM POPULARIZACIJE ETNO-ENO-GASTRO PONUDE

4. ODABIR NAJZNAČAJNIJIH REZULTATA

- 4.1. IZRADA ELABORATA RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE
- 4.2. OBJEDINJAVANJE SUBJEKATA U REGIONALNA UDRUŽENJA
- 4.3. FORMIRANJE PRIVATNE SAVJETODAVNE SLUŽBE
- 4.4. IZRADA ZAKONSKIH I PODZAKONSKIH AKATA
- 4.5. POPULARIZACIJA EKOLOŠKE PROIZVODNJE HRANE
- 4.6. UGRADNJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U PROSTORNE PLANOVE
- 4.7. ZABRANA UPOTREBE GENETSKI MODIFICIRANOG SJEMENA I HRANE
- 4.8. VALORIZACIJA TIPIČNIH PROIZVODA KAO PREDUVJETA ZAŠTITE

5. ZAKLJUČAK

1. UVOD

1.1. POLAZNE OSNOVE

Provedbeno izvješće o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda načinjeno je sumiranjem rezultata kontinuiranih programa, direktnih pojedinačnih projekata i indirektnih programa, kojima se u razdoblju od 1990. do 2006. godine stvarala platforma za razvoj ekološke proizvodnje hrane u Istarskoj županiji.

Način poticanja ovog multidisciplinarnog područja kroz aktivnosti:

- ✓ iniciranja interesnog udruživanja,
- ✓ izrade Strategije razvoja poljoprivrede Istarske županije, 1997.g.,
- ✓ objedinjavanja Studije razvoja ekološke poljoprivrede, 1997. g.,
- ✓ ugradnje ekološke proizvodnje hrane u Prostorni plan,
- ✓ sufinanciranja privatne poljoprivredno-savjetodavne službe,
- ✓ sufinanciranja rada udruga koje promiču ekološku proizvodnju,
- ✓ potpore projekata strukovnih udruga proizvođača,
- ✓ osiguravanja kreditnih sredstava temeljem Fonda za razvoj poljoprivrede,
- ✓ aktivnog učešća u donošenju nacionalne zakonske regulative,
- ✓ organizacije promotivnih kampanja tipičnih i ekoloških proizvoda,
- ✓ učešća ili podrške u razvojnim projektima općina i gradova

rezultirao je **senzibilizacijom svih građana Istarske županije i stvaranjem povoljnog ozračja za intenzivniji rast ove svjetski propulzivne poljoprivredno-prehrambene djelatnosti.**

Neophodnu podršku (informacijsku, administracijsku, tehničku, stručnu, materijalnu, financijsku i političku) koja potječe iz činjenica da ekološka poljoprivreda suštinski dotiče svaki aspekt održivog ruralnog razvoja, u provedbi programa razvoja ekološke poljoprivrede konstantno su pružali: **Upravni odjel za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu Istarske županije, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, privatna savjetodavna služba za ekološku poljoprivredu, Hrvatski zavod za poljoprivredno savjetodavnu službu (HZPSS) - Podružnica Istarske županije, Hrvatski stočarski selekcijski centar - Ispostava Istarske županije (HSSC), HGK - Županijska komora Pula, udruga BIO ISTR**A te u prvim godinama razvoja udruge EKOP ISTR A (1996.-1998.) Potporu realizaciji pojedinačnih projekata dale su općine i gradovi Istarske županije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, Ministarstvo gospodarstva, brojni gospodarski subjekti kao i javna poduzeća i ustanove u sektoru.

1.2. OGRANIČENJA

Na samu polaznu osnovu i trenutno zatečeno stanje **mногоstruko su utjecala zbivanja na nacionalnoj razini.** Poput kašnjenja donošenja Zakona o ekološkoj proizvodnji republike Hrvatske i pratećih pravilnika, formiranja nadzornih i kontrolnih institucija, manjka edukacijsko-savjetodavnih tijela, a osobito nesređenog stanja zemljišta i loše monetarne politike. Niti spoznaja o jačanju ekološke svijesti, ni politička senzibilizacija prema problemima razvoje ekološke proizvodnje, ni simpatija poljoprivrednih proizvođača nisu bitno utjecale na legalizaciju ekološke proizvodnje

kako na nacionalnoj, tako i na regionalnoj razini. Primjerice u 2003. godini u Republici Hrvatskoj bilo je 130 proizvođača i 3 506 ha pod ekološkom proizvodnjom, a 2006. godine 356 proizvođača i 17 799 ha. To znači da Hrvatska ne prati svjetski trend porasta od 20% i da postoje brojna nedovoljno dobro riješena pitanja.

Ipak, Istarska županija je i u razvojnim programima ekološke poljoprivrede, kao i u projektima koji rubno dotiču ovo područje, po mnogo čemu bila inicijator promjena. Navodimo samo neke od aktivnosti:

- prvi Hrvatski savez za biološko-organsko gospodarstvo (BIOS),
- prva udruga proizvođača i potrošača (EKOP),
- prva privatna savjetodavna služba u državi (RADOIČIĆ),
- prva međusektorska suradnja lokalne uprave i civilnog društva (BIO ISTR),
- prva studija razvoja ekološke proizvodnje (INSTITUT ZA POLJOPRIVREDU),
- prva GMO-free županija (POGLAVARSTVO I SKUPŠTINA ISTARSKE ŽUPANIJE)

kojima je Istarska županija pionirski premostila nesređenu situaciju na nacionalnoj razini potpomažući realizaciju mnogih projekata i programa.

Osamostaljivanjem Republike Hrvatske, nizom ratnih i poratnih zbivanja, agrarnom politikom koja napušta PIK-ove i obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo nominira nositeljem razvoja, seljak često biva prepušten sam sebi. Povrh toga njegovom teškom položaju dodatno doprinosi manjak sredstava za potporu poljoprivredi (i ekološkoj poljoprivredi) na regionalnoj i nacionalnoj razini kao i liberalizacija tržišta. **Stoga se implementacija razvojnog programa proizvodnje bio-hrane na području Istarske županije nominiranjem udruge proizvođača i potrošača kao nositelja, nametnula kao jedino moguće rješenje.** Na taj način proizvođač je mogao, a i danas dobiva pravodobnu informaciju, neki oblik tehničke pomoći i savjet (istomišljenika i stručnjaka). Ipak nije objektivno očekivati da udruženja građana premoste nepostojeću prateću infrastrukturu za ekološku proizvodnju. Naročito to nije izvedivo kada se provedbe programa poistovjećuju sa radom udruga, a financijska su sredstva iz županijskog proračuna limitirana za projekte civilnog sektora ovim ili onim načinima.

Izraziti manjak stručnih kadrova, otpor poslovnog poljoprivrednog sektora, propaganda industrije kemijskih sredstava za gnojidbu i zaštitu, zloupotreba imena ekološkog proizvoda, poistovjećivanje tradicionalne poljoprivrede sa konvencionalnom, manjak većih količina proizvoda za ugradnju u turistička poduzeća jasna su ograničenja. Zato smatramo da je pionirsku nadmoć Istarske županije na području ekološke proizvodnje hrane, u odnosu na druge županije, najviše zaustavila nemogućnost dobivanja velikih međunarodnih financijskih potpora civilnom sektoru između ostalog i iz razloga što se je naša županija u ukupnom okruženju tretirala ratom pošteđeno područje.

1.3. SAŽETAK DOSTIGNUĆA

Udruženja građana, izrasla iz inicijativa građana za objedinjavanje regionalnih interesa na području zaštite okoliša, razvoja seoskog turizma i ekološke poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, kao nositelji i prenositelji informacije i znanja, bez sumnje su glavni pronositelji razvojnog programa ekološke proizvodnje.

Kroz razvoj društvenog pokreta ostvaren je cilj: **ekološka proizvodnja u Istarskoj županiji je započela**. Politička, stručna i financijska podrška polučila je rezultate:

- ✓ Uspostavljena je savjetodavna služba za ekološku poljoprivredu koja se kontinuirano prilagođava potrebama na terenu, osiguravajući svakom pa i onom najmanjem pojedincu amateru informacije i potrebna znanja
- ✓ Usaglašena legislativa omogućila je institucionalizaciju i legalizaciju ekološke poljoprivrede,
- ✓ Stvorene pretpostavke i pozitivno okruženje otvorila je vrata razvoju ekološke proizvodnje.

Rezultati su naizgled skromni ako se prate brojem registriranih Seoskih obiteljskih gospodarstva. Ipak, neosporno je da današnjih 7 ekoloških proizvođača nema tržnih viškova proizvoda. Mali broj proizvođača može biti dokaz manjka interesa za legalizacijom ekološke poljoprivredne proizvodnje ili mišljenjem o njezinoj financijskoj neisplativosti. Bilo kako bilo ipak su **proizvođači uključeni u sustav glavni razlog i polazna osnova za daljnji razvoj**.

Suvremeni trendovi nameću jasno definirane koncepcije razvoja u svim proizvodnim segmentima, pa gledajući u tom pravcu glavnim dostignućem smatramo **opću senzibilizaciju građana Istarske županije za introdukciju ekološke proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u sve ljudske i gospodarske aktivnosti**. Činjenice također pokazuju:

- ✓ da ekološki proizvod postaje sve više tražen, cijenjen i postiže bolju tržišnu cijenu, a gospodarski subjekti spremni su ga ugraditi u ponudu
- ✓ da se konvencionalna poljoprivreda sve više okreće smanjenju inputa ne samo zbog zakonskih ograničenja glede zagađivanja tla već i zbog uvažavanja činjenice o remećenju ekološke ravnoteže prostora
- ✓ da zbog kontinuiranog 16-godišnjeg razvoja masovnijeg proizvodnje ekološkog proizvoda (maslinovog ulja, meda, ljekovitog bilja, ekološkog pršuta, tartufa, ovčjeg sira, sardela, školjaka, meso kozlića, janjad, Istarskog goveda ali i ekološkog povrća, voća i drugog), danas potrebuje samo malo više financijske motivacije za intenziviranje, uz nastavak sustavne provedbe mehanizama potpore edukaciji i proizvodnji, te ugradnje metoda ciljanog marketinga.

2. RAZVOJNE ETAPE PROVEDBE PROGRAMA

2.1. NAČINI REALIZACIJE

Poput svih višegodišnjih projekata u čiju je realizaciju uključen veći broj subjekata i razvoj ekološke proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda provodio se raznovrsnim načinima obzirom na političku, socijalnu i materijalnu osnovu. Ipak tijekom razdoblja od 16 godina obuhvaćenim ovim provedbenim izvješćem implementaciju programa možemo podijeliti u 4 osnovne razvojne etape.

2.2. RAZDOBLJE 1990. - 1994. godine – stvaranje preduvjeta razvoja

Davne 1989. godine u Poreču, osnovan je Savez za biološko-organsko gospodarstvo SFRJ BIOS – prvo udruženje građana za popularizaciju ekološke proizvodnje na Balkanu. Tadašnji idejni začetnici, volonteri i vizionari, već su ponosno

isticali prednosti biološko-organske proizvodnje hrane. Osamostaljivanjem Republike Hrvatske 1992. godine BIOS se transformira u Savez za biološko-gospodarstvo, zaštitu okoliša i unapređenje zdravlja Hrvatske sa sjedištem u Poreču. Soljak, Hitrec, Mandić, Radoičić, Bareta, Gašparini, Kovač, Olujčić, samo su neki od istaknutijih pojedinaca koji su se osobno angažirali za razvoj ekološke proizvodnje. Suradnja s gospodarskom komorom i stručnjacima Zagrebačkog Agronomskog fakulteta rezultirala je preseljenjem sjedišta BIOS-a u Zagreb, a aktivnosti popularizacije ekološke proizvodnje u Istri djelomično se nastavljaju stručno-znanstvenim projektima Instituta za poljoprivredu i turizam u Poreču (Milotić, Bratović, Radoičić, Koprivnjak, Prgomet, Poropat,...), projektima općina i gradova «Zdravi grad», te sporadičnim pojavljivanjem udruga i pojedinaca.

Nekako usporedo sa izdavanjem odredbi savjeta za EEZ br. 2092/91, prema mišljenju gospodarskog i socijalnog odbora EEZ-a, konferencije UN-a 1992. godine kojom je usvojen plan djelovanja na rješavanju razvoja i okoliša (popularna Agenda 21), te inicijativa IFOAM-a (svjetskog pokreta za ekološku poljoprivredu) mediji poput Glasa Istre (Medvedec), te Hrvatskog radija (Bjažić) javnosti prosljeđuju sve više informacija. Postupno probuđena ekološka svijest tinja ispod strahota ratnih zbivanja.

Činjenica je da ovo razdoblje karakteriziraju ratna i poratna zbivanja pa je razvoj ekološke proizvodnje hrane u Istri prepušten entuzijazmom oboružanim pojedincima i zato predstavlja presedan za ostatak Hrvatske. Neosporno je da je stvorena kritična masa simpatizera, stručnjaka i znatiželjnika utkala preduvjete daljnjeg razvoja, mada su se u razvojne programe ulagala gotovo isključivo financijska sredstva pojedinaca.

2.3. RAZDOBLJE 1994. - 1998. godine – objedinjavanje interesnih skupina

U rujnu 1995. godine u Grožnjanu AVALON organizira međunarodnu konferenciju o ekološkoj poljoprivredi kao prvi PHARE projekt u Hrvatskoj. Zagovornici eko-poljoprivrede (Tadić, Nanić, Karoglan-Todorović, Znaor, Lay, Radoičić, Bašić, Šerman,...) u zaključke skupa predlažu stvaranje regionalnih udruženja.

Udruge osnivaju ljudi koji istinski vjeruju u ekološku proizvodnju hrane i nesebično promoviraju ideju. Usporedo sa takvim organizacijama pojavljuju se i one koje u ekološkoj poljoprivredi vide samo gospodarski interes, a i one koje političkim istupima senzibiliziraju političku razinu. U tome su razdoblju udruge ponijele sav teret tog pionirskog vremena i afirmirale ekološku proizvodnju. Djelujući prosvjetiteljski (seminari, predavanja, prezentacije,...) skupljale su sve veći broj članova.

1994. godine nacionalna agrarna politika nominira kako seosko obiteljsko gospodarstvo, tako i ono ekološko, nositeljem razvoja. Stvaranjem Istarske županije inicira se objedinjavanje interesa u udruge proizvođača/potrošača koje štiteći interes pojedinaca (EKOP ISTRA, BIO ISTRA) animiraju stručni kadar. Izrade pravilnika, studija, smjernica, formiranje stručnih timova, volonterski angažmani na projektima ekološkog razvoja načini su provedbe programa bez jače financijske podrške. Podrška Istarske županije projektima i programima iznjedrila je Istru kao regiju sa najvećim brojem pozitivnih pomaka u ekološkoj poljoprivredi. Navodimo samo neke:

- ✓ Započinjanje programa intenzivnog podizanja dugogodišnjih nasada (1994.)

- ✓ Podrška i inicijativa za osnivanje udruženja za ekološku poljoprivredu županije Istarske objedinjavanjem interesa vijećnika, Instituta za poljoprivredu i županijskog odjela za poljoprivredu (Rupnik, Peršurić, Antolović, Milotić, Pribetić, Bratović, Oplanić, Šetić, Ajredin, Trento, Blažina, Orbanić, Tuščan i Radoičić) (17.10.1995.)
- ✓ Izrada programa rada regionalnog udruženja (Inicijativni odbor: Tuščan, Prekalj, Radoičić) (4.12.1995.)
- ✓ Sufinanciranje izrade studije «Dugoročnog programa razvoja poljoprivrede županije Istarske do 2010» (5.12.1995.)
- ✓ Podrška osnivanju Udruge za proizvodnju, preradu, prodaju i potrošnju ekološko-biološke hrane, sjemenja i ljekovitog bilja Istre - EKOP (25.01.1996.) (Upravni odbor: Rupnik, Prekalj, Sladonja, Franković, Pribetić, Branko)
- ✓ Podrška izrade programa proizvodnje bio-hrane udruzi EKOP ISTRRA i INSTITUTU ZA POLJOPRIVREDU I TURIZAM (21.5.1996.)
- ✓ Prihvaćanje Elaborata «organsko-biološka proizvodnja, prerada, prodaja i potrošnja hrane, sjemenja i ljekovitog bilja» i prihvaćanje da jedno od strateških opredjeljenja gospodarstva Istarske županije bude razvoj eko-agroturizma (27.3.1997.)
- ✓ Sufinanciranje programa organsko-biološka proizvodnja, prerada, prodaja i potrošnja hrane, sjemenja-rasadnog materijala i ljekovitog bilja udruge EKOP ISTRRA (17.11.1997.)
- ✓ Sufinanciranje i recenzija Pravilnika za ekološko poljodjelstvo Istarske županije (27.4.1998.)
- ✓ Podrška upošljavanja savjetnika za ekološku proizvodnju (11.5.1998)
- ✓ Prihvaćanje Pravilnika za ekološko poljodjelstvo (10.7.1998.)
- ✓ Podrška inicijativi članova upravnog tijela udruge EKOP ISTRRA za rješavanja financijskih problema (13.11.1998.)
- ✓ Inicijativa za realizaciju normalnog funkcioniranja financijski blokirane savjetodavne službe za ekološku proizvodnju (23.12.1998.)

Dinamično razdoblje objedinjavanja interesnih skupina – subjekata na području ekološke proizvodnje hrane u Istarskoj županiji zahtijevalo je daleko veća financijska ulaganja. Kako stvarni interes među političkim strukturama još nije jasno prepoznat, privatne razmirice pojedinaca stavljaju postignuća u drugi plan. Ipak izuzetno veliki rezultati stvaranja platforme za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje u Istarskoj županiji postaju prepoznati i na nacionalnoj razini.

2.4. RAZDOBLJE 1998. - 2002. godine – izgradnja infrastrukture i institucionalizacija

Jačanjem privatne savjetodavne službe locirane u udruženjima građana, udruge postaju aktivni nosioci i prenosioci informacije i znanja do svih zainteresiranih subjekata, posebno u području ekološke poljoprivrede. Istodobno se intenziviraju aktivnosti razvoja poljoprivrede, od kojih izdvajamo:

- ✓ Podrška stvaranja preduvjeta nastavka provedbe programa bio-hrane kroz financijsku podršku u iznosu od 20% za upošljavanje savjetnika u udruhu BIO ISTRRA (1.4.1999.) , VINISTRU i SAVEZ POLJOPRIVREDNIH UDRUGA
- ✓ Stvaranje podrške predviđanjem prostora za ekološku proizvodnju hrane na vodozaštitnim područjima (Prostorni planovi)

- ✓ Iniciranje osiguranja kreditnih linija za ekološku proizvodnju u županijskom Fondu za razvoj poljoprivrede i agroturizma
- ✓ Radom na izradi Zakona o ekološkoj poljoprivredi (Antolović, Radoičić)
- ✓ Stvaranje prepoznatljive temeljne poljoprivredne infrastrukture u funkciji razvoja ekološke poljoprivrede u Istarskoj županiji (jačanje kapaciteta Instituta za poljoprivredu i turizam, jačanje srednje poljoprivredne škole, sufinanciranje županijske HZPSS, sufinanciranje HSSC, osnivanje 50. udruga proizvođača, osnivanje Saveza poljoprivrednih udruga Istarske županije,...)
- ✓ Stvaranje Vijeća za razvoj maslinarstva u Istarskoj županiji koji kao krajnji cilj ima ekološko maslinovo ulje (predloženo 10.12.1998.)
- ✓ Poticanje donošenja Zakona i izrade podzakonskih akata za proizvodnju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda Republike Hrvatske.
- ✓ Podrška programima jačanja ekološke svijesti (okrugli stol opasnosti od GMO 2000.)
- ✓ Predsjedavanjem Savezom za biološko-organsko gospodarstvo Republike Hrvatske sa sjedištem u Zagrebu (Radoičić) kao mjestom implementacije znanja i osiguravanja preduvjeta za razvoj na nacionalnoj razini (1999.-2001.)
- ✓ Oblikovanjem primjedbi na Zakon o poljoprivrednom zemljištu (16.2.2001.) i Zakon o poljoprivredi (20.7.2001.)
- ✓ Započinjanje razvojnih programa zaštite genetičkog materijala.
- ✓ Razvojem programa zaštite izvornosti autohtonih proizvoda (Istarski pršut i drugi) kao osnovice za stvaranja ekološkog proizvoda (započetog 1996.)
- ✓ Uspostavljanje partnerskih odnosa i suradnje u promicanju ekološke proizvodnje u Istri, te uspostavljanjem partnerskih odnosa sa svim resornim Ministarstvima koji prate ekološku proizvodnju u Republici Hrvatskoj (6.7.2001.)

Podrška državnih institucija doprinosi intenziviranjem aktivnosti na izradi legislative ekološke proizvodnje, te razmjeni iskustva na nacionalnoj razini. Realizacija razvoja osim kontinuiranom provedbom programa PROIZVODNJE BIOHRANE nadopunjuje se pojedinačnim projektima (MJENJAMO OTPAD ZA EKO HRANU, IMPLEMENTACIJA EKOLOŠKIH RJEŠENJA U RAZVOJ AGROTURIZMA U ISTRI, MARKETING BIO PROIZVODNJE, OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE, KOMPOSTIRAJMO ZAJEDNO, BIO UZGOJ ISTARSKOG GOVEDA...). Porast broja projekata iziskuje značajna financijska sredstva koja se djelomično namiruju iz proračuna, ali se u financiranje uključuju kako državne institucije tako i sektor gospodarstva. Veliki broj projekata uzrokuje pozitivnu konkurenciju, pa razdoblje karakterizira kreativnost i prvi značajniji konkretni rezultati.

2.5. RAZDOBLJE 2002. - 2006. godine – valorizacija ugradnjom u razvojne projekte
Otvaranjem mogućnosti aktivnog učešća na nacionalnim (VIP-projekti, Marketinška priprema proizvoda za tržište, Poticani modeli ruralnog razvoja,..),te međunarodnim (SENET, INTERREG, ISPA, SAPARD,..) projektima kojima se potiče održivost, ekološka proizvodnja hrane postaje krajnji cilj ili nadogradnja. Veliki broja subjekata (Institut za poljoprivredu, HZZPSS, HGK, BIO ISTRA, AZZRI,...) aktivno proklamira programe ekološke proizvodnje stvarajući multidisciplinarnost znatno širu od okvira ekološke poljoprivredne proizvodnje hrane. Pojedinačni projekti, kako u

udrugama, tako i u institucijama, počinju se preklapati. To otežava transparentni namjenski utrošak sredstava za razvojne projekte ekološke proizvodnje te se nameće potreba objedinjavanja aktivnosti na provedbi osmišljavanju Programa kao i zaštiti interesa.

Razdoblje obilježavaju aktivnosti (odabir) :

- ✓ Intenziviranje savjetodavnih aktivnosti zbog nastanka državne poljoprivredno-savjetodavne službe za ekološku poljoprivredu
- ✓ Uspostava pozitivnih odnosa na nacionalnoj razini (Odjel za održivi razvitak seoskog prostora i Uprava za ekološku proizvodnju)
- ✓ Organizacija stručnih putovanja i obilazaka u okviru pojedinačnih, nacionalnih i međunarodnih projekata
- ✓ Pionirski pokušaji organiziranja prodajne mreže i inicijacija stvaranja zadruga tipičnih i ekoloških proizvoda
- ✓ Aktivnosti na projektima valorizacije Istarskog tartufa i plodova šume kao ekološki prihvatljivih proizvoda
- ✓ Upravljanje razvojnim resursima u cilju valorizacije autohtonih proizvoda suradnjom u programima turizma (Vinske ceste, Ceste maslinovog ulja, istarska kušaona meda, Medene ceste,...) kojima se potiče održivost, a na pijedestal se stavlja ekološki proizvod
- ✓ Ugradnja izložbe Promonatura – izložba ekoloških i autohtonih proizvoda Istre i Hrvatske u sajam opreme za turizam i ugostiteljstvo Promohotel Poreč
- ✓ Realizacija dugoročnog programa EKOSFERA – prostor u kojem želimo živjeti
- ✓ Sufinanciranje i organizacija svjetskog kongresa Permakulture u Motovunu
- ✓ Donošenje zaključka o zabrani upotrebe genetski modificiranog sjemena i proizvodnji genetski modificirane hrane na području Istarske županije (24.11.2003), Nacrta i proglašenja županije GMO-free
- ✓ Valorizacija programa zaštite autohtonih proizvoda stočarstva (meso Istarskog goveda, istarske ovce, Istarski pršut, Istarska kobasica, zarebnjak, potrbušina, kosnica i drugi), sa svrhom stvaranja zaštićene tehnologije proizvodnje na koju se može nadovezati ekološki proizvod
- ✓ Inicijacija izrada programa objedinjavanja proizvođača maslinovog ulja u zadrugu kojom će se istodobno certificirati 20-tak proizvođača, a kupajom sačiniti brend ekološkog istarskog maslinovog ulja
- ✓ Suradnjom na projektima zaštite autohtonih sorti vina (Malvazije, Terana, Hrvatice, Borgonje, Porečkog muškata ruža) čime se čuva sortiment i biološka posebnost područja.
- ✓ Provedba pilot pokusa ugradnje novih BCS PI tehnologija u sustav ekološke proizvodnje hrane.
- ✓ Valoriziranje tipičnih istarskih rakija (rakije, biske, medenice, rude)
- ✓ Valoriziranje ekološkog meda kao prvog kontroliranog ekološkog proizvoda u Istri
- ✓ Ugradnja ekološke poljoprivrede u ROP Istarske županije

U dugoročnim razvojnim programima bogatstvo projekata rezultira razjedinjavanjem interesa i ciljeva te takve intervencije treba svesti na minimum. Ipak, zbivanja na regionalnoj i nacionalnoj razini ekološkom obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu osiguravaju do 30% veće poticaje i sufinanciranje kontrole na razini županije te nekih općina i gradova. Brojne marketinške aktivnosti i lokalne izložbe i sajmovi

premošćuju probleme na tržištu. Izrazit manjak sredstava i veliki broj projekata uzrokuje pozitivnu konkurenciju. Razdoblje je vrlo dinamično i ostvaruje se najveći broj rezultata. Senzibilizirana javnost, zainteresiranost subjekata, te volonterski doprinosi pojedinaca ponovno postaju dominantni što zahtjeva jaču političku i materijalnu platformu. Nažalost, ne pronalazi se način da se namjenski novac sinergijski udvostruči s ciljem dimenziranja razvoja ove proizvodnje. Minimalna ali kontinuirano osigurana sredstva Županijskog proračuna bila su okosnica razvoja ovog suvremenog populariziranog sektora poljoprivrede.

3. RAZVOJNI PLANOVI U KONTINUITETU

3.1. PROGRAM PROIZVODNJE BIO-HRANE

Intenzivan razvoj industrije (poslije 1945.), deagrarizacija Istarskog poluotoka te politika razvoja društvenog poljoprivrednog sektora rezultirala je brojnim negativnim posljedicama u poljoprivredi. Istarski seljak, napušta intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Ipak u želji da osigura obitelji hranu vlastite proizvodnje okreće se mješovitom poljoprivrednom domaćinstvu kao dopunskoj aktivnosti. Za ekološku poljoprivrednu proizvodnju koja uporište traži upravo u mješovitom domaćinstvu to se može sagledati i kao prednost. Naime, suvremeni sustav ekološke proizvodnje teži harmonizaciji unutar SOG. Drugim riječima to znači da gospodarstvo čine elementi stočarske proizvodnje, biljne proizvodnje, te prerade sirovina istih u konačni ekološki proizvod. Stoga se početak razvoja kontinuirane provedbe programa bio hrane temeljio upravo na činjenici da će ekološku proizvodnju početi prakticirati amateri, ekološki svjesni pojedinci i zaljubljenici u harmoniju prirode.

Provedba programa:

Sukladno Pravilniku o ekološkoj proizvodnji Istarske županije, odrednicama i smjernicama Saveza BIOS, Normativima Stručnog vijeća udruge BIO ISTRRA te zakonskim propisima glede ekološke proizvodnje, program proizvodnje bio hrane kroz desetogodišnje razdoblje uključio je gotovo 1500 korisnika. Ostvarivanje ciljeva:

- ❖ Popularizacije ekološke proizvodnje hrane na svim nivoima
- ❖ Pojašnjavanja terminoloških pojmova i krivih tumačenja
- ❖ Prijenosa informacije sa svih razina do najmanjeg korisnika u lancu
- ❖ Senzibilizacije javnosti i jačanje ekološkog osvješćivanja na području Istarske županije poglavito glede zagađenja tla i minimalizacije otpada
- ❖ Pružanje savjetodavnih usluga glede poljoprivrede, prehrambene industrije, marketinga, kreditiranja kao brige o pojedincu prepuštenom tržištu.
- ❖ Upoznavanje šire javnosti o mogućnostima razvoja ekološke proizvodnje, poglavito tipičnih ekoloških proizvoda ugradnjom cjelovitih ekoloških rješenja
- ❖ Jačanje materijalnog položaja proizvođača
- ❖ Razvijanje ogledne prakse i pilot projekata edukacijske namjene

ostvarilo se premoštenjem nedostataka. Pružanjem tehnološko i informacijsko-poslovnih usluga za ekološku proizvodnju stvorila se kritična masa SOG kao osnovica masovnijeg razvoja.

Nositelj programa:

Glavni nositelj programa je savjetodavna službe za ekološku poljoprivredu, Istarska županija – upravni odjel za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu, udruga BIO ISTRRA, općine i gradovi Istarske županije, HZZPSS.

Način realizacije

Program se realizira nizom edukacijskih (seminarima, stručnih predavanja, terenski obilasci, intervencije, osposobljavanje oglednih imanja, periodičnim tematskim sastancima i radionicama,..) informacijskih (tumačenja zakona, info-telefon, info-punktovi na sajmovima, izložbama) i marketinških aktivnosti.

Ograničenja

Manjak financijskih sredstava za terenske obilaskе, manjak administrativno-tehničkog kadra, manjak specijaliziranih stručnih kadrova, nedostatak zakonske regulative odnosno velik broj zakona, manjak povoljnih kreditnih linija, nepostojanje većih iskustava u ekološkoj proizvodnji, nezainteresiranost gospodarskog sektora za ulaganje, manjak stručne literature, manjak tehničke opreme, nerazvijena svijest u svim strukturama društva, manjkavost obrazovnih programa u svim obrazovnim institucijama, samo su dio realnih poteškoća s kojima se provedba ovog programa svakodnevno susreće.

3.2. POTICANJE INTERESNIH UDRUŽIVANJA I PROJEKATA CIVILNOG SEKTORA

Opće je poznato da su u svijetu, pa tako i kod nas, udruge građana koje promoviraju ekološku poljoprivredu i pokreti interesnog udruživanja ekoloških proizvođača, te organizacije potrošača i ekoloških udruga, glavni pokretači zbivanja na području ekološke proizvodnje. Oni su nositelji prvenstveno pravodobnih informacija i besplatnog znanja do svih subjekata zainteresiranih u lancu.

Na području Istarske županije djeluje preko 50-tak udruga poljoprivrednih proizvođača prvenstveno na razini općina i gradova, nekoliko specijaliziranih udruga koje djeluju na području cjele županije (OLEA TAR, USAMU, VINISTRA, BIO ISTRRA, EKOP ISTRRA...), te udruge za promicanje zaštite okoliša (ZELENA ISTRRA, HRVATSKI CENTAR ZNANJE ZA OKOLIŠ, PINETA,...). Sve one kao i udruge poput: NADOMAK SUNCA, ŽURDANE, ŽENSKЕ PODUZETNIČKE MREŽE, AGROTOUR HISTRIE, AGROTURISTA, BIO AGRO BUJE, AGROTURIST, AGRODRAGA, AGROMARČANA, PUT, AGROPADOVA i druge u svojim aktivnostima također promiču ekološku proizvodnju direktnim projektima ili indirektnim načinima. Osnivanjem Saveza poljoprivrednih udruga, Zadružnog centra, te Saveza poljoprivrednih zadruga, osigurali su se načini suvremenog marketinškog udruživanja i otvorili putovi stvaranja, kako pojedinačnih, tako i pridruženih zadružnih oblika.

Povrh toga, novoosnovana Zaklada za razvoj civilnog društva u Istarskoj županiji jače će poduprijeti projekte udruga od interesa za opće dobro. Naime brojni projekti udruga opravdali su potrebu sustavne provedbe razvojnog programa ekološke proizvodnje u domeni civilnog sektora. Na taj način se svi

provoditelji mogu kandidirati za financijsku potporu po jednakim uvjetima. Istarska županija učestvovala je financijskom/materijalnom ili političkom podrškom u realizaciji velikog broja projekata. Ističemo samo neke:

- MJENJAMO OTPAD ZA EKO HRANU,
- IMPLEMENTACIJA EKOLOŠKIH RJEŠENJA U RAZVOJ AGROTURIZMA U ISTRI,
- MARKETING BIO PROIZVODNJE,
- OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE,
- KOMPOSTIRAJMO ZAJEDNO,
- MASLINA I MASLINOVO ULJE,
- BIO UZGOJ ISTARSKOG GOVEDA,
- SVAKA SVINJA SVOJ STAN IMA,
- EKOSFERA PROSTOR U KOJEM ŽELIŠ ŽIVJETI,
- ISTARSKA KUŠAONA MEDA,
- TEKUĆE ZELENO ZLATO POREŠTINE
- SADIMO JABUKU, KRALJICU VOĆA
- ŠPAROGA – BUNTOVNA LJEPOTICA ISTARSKE ŠUME

Dakle aktivnošću udruga sa problemima ekološke proizvodnje i senzibilizacije građana na području Istarske županije informirala se velika većina građana Istre. S obzirom na to poticanje interesnog udruživanja i podrška projekata civilnog sektora pokazalo se jednim od boljih načina ublažavanja manjka političke volje i financijskih sredstava. Ipak, bez sustavne kontrole provedbe projekata i mogućnosti intervencija, projekti ekološke proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, ostali bi nedorečeni i nedovršeni, a naponi stotina volontera dovedeni u pitanje. U cilju realizacije razvoja ekološke poljoprivredne proizvodnje i povećanja broja Istarskog ekološkog proizvoda započete su pripreme za objedinjavanjem interesa udruga u krovne organizacije, te stručne odbore koji bi nadzirali provedbu i dosljednost.

3.3. PROGRAM PROMOCIJE TIPIČNIH I EKOLOŠKIH PROIZVODA

Program promocije tipičnih i ekoloških proizvoda je program koji je nastao kao odgovor na pitanja kako minimalizirati negativni utjecaj liberalizacije uvoza na prostor Istarske županije. Prvi počeci zajedničkog nastupa poljoprivrednih proizvođača okupljenih u udruge započeo je 1999. Mada proizvodi s kojima se izlazilo na tržište: poput ukiseljenih šparoga, pekmeza od drena, meda u saću, istarske supe, kroštula,... nisu bili legalizirani ekološki proizvodi, oni su privlačili pažnju zbog manualne proizvodnje. U njima se ogledao sav trud Istarskog seljaka. Malo po malo neki od tih proizvođača registrirali su djelatnosti i danas su uspješni proizvođači autohtonih proizvoda (tartufa, meda, pršuta, ribe, sira,...). Činjenica ostaje da je jedan od preduvjeta njihove današnje uspješnosti svakako kontinuirana promocija zaštite prirodnih vrijednosti i domaćeg proizvoda Istre, te stime usko povezana cjelovita marketinška priprema proizvoda za tržište.

Valorizacija resursa i komparativnih prednosti Istarske županije ugradnjom održive poljoprivrede, rezultirala je brojnim pojedinačnim projektima, marketinškim nastupima i označavanjem proizvoda. Time je direktno i indirektno potaknut razvoj ekološke proizvodnje na način podrške koncepcije razvoja poljoprivrednog sektora u

Istarskoj županiji uz istovremenu zaštitu prostora, izvornosti, tradicijskog ugleda i specifičnosti našeg podneblja i autohtonih proizvoda. Udruga BIO ISTRRA među prvima je započela sa zajedničkim nastupima na sajmovima preuzimajući na sebe sav rizik kontrole i inspekcije. Volonterski angažman članica udruge vrlo je uspješno organizirao i koordinirao nastup na stotinjak sajмова u Istri, Hrvatskoj i inozemstvu. Ističemo samo neke:

- ❖ VINISTRA POREČ (1999., 2000., 2001., 2002., 2003., 2004., 2005., 2006.)
- ❖ HISTRIA PULA (2000., 2001., 2002., 2004., 2006.)
- ❖ HRVATSKI PUT U EKOLOŠKU POLJOPRIVREDU (2000.)
- ❖ RURALIA (2001.)
- ❖ KULINARIKA LJUBLJANA (2000.)
- ❖ SAJAM U GROŽNJANU (2000.,)
- ❖ SAJAM EKO HRANE – ČAKOVEC (2000.)
- ❖ BIO VITAL OPATIJA (2000., 2001.)
- ❖ CROAZIA IN EMILIA – BOLOGNA (2001.)
- ❖ AGROTURISTIČKI SAJAM KAŠTELIR (2000.)
- ❖ A.R.C.A. PARENZO (2001.)
- ❖ STOLJEĆE VINA PAZIN (2001.)
- ❖ OLEUM OLIVARUM (2004., 2005., 2006)
- ❖ PROMOHOTEL (2001., 2002., 2003., 2004., 2006.)
- ❖ DANI TARTUFA LIVADE (2001., 2003., 2005.)
- ❖ VINOFORUM KRK (2002., 2006.)
- ❖ OBRTNIČKI SAJAM PULA (2004., 2005., 2006)
- ❖ MEDITERANSKI SAJAM ZDRAVE HRANE I LJEKOVITOG BILJA (2005., 2006.)
- ❖ ZAGREBAČKI VELESAJAM (1999., 2000.)
- ❖ POREČ 24 (2005.)
- ❖ I HRVATSKA SMOTRA EKOLOŠKIH PROIZVODA (2002.)
- ❖ ALPE ADRIA FOLK FEST (2006.)
- ❖ DANI MEDA PAZIN (2007.)

Kako su sve izložbe i sajmovi tematske cjeline, organizirani nastup raznovrsnom ponudom pokazao se posebnim i interesantnim. Marketinške prezentacije uz stalne degustacije i promocije dale su priliku da se govori o razlikama između ekološkog i konvencionalnog proizvoda, te su bile prigoda za ugovaranje poslovnih kontakata.

Realizaciju zajedničkog nastupa kako udruzi BIO ISTRRA, tako i lokalnoj udruzi-partneru, sa skromnim financijskim iznosima od 10-20% omogućuju Istarska županija (upravni odjeli za poljoprivredu i Upravni odjel za turizam), nacionalna i županijska gospodarska komora, HOK i lokalne obrtničke komore, turističko-ugostiteljska poduzeća, organizatori sajamskih i izložbenih aktivnosti, te članovi udruge vlastitim materijalnim i naturalnim doprinosima.

3.4. RAZVOJNI PROGRAMI ZAŠTITE GEOGRAFSKOG PODRIJETLA

Poticanje zaštite i valorizacije tipičnih autohtonih proizvoda na području Istarske županije započinje potporom projektu Istarski pršut. Naime ovaj proizvod koji ima sva obilježja tipičnosti proizvoda našeg područja vrhunski je prehrambeni proizvod. Na tim se činjenicama temelji njegova distribucija na lokalnom, ali i Europskom tržištu. Standardizacija, usklađeni tehnološki postupci i točno definirana

tehnologija proizvodnje, koju projekt opisuje, bili su značajni pokazatelji kako način realizacije zaštite prenijeti i na ostale autohtone proizvode.

Udruge su nositelji projekata, te kao takve okupljaju proizvođače koji žele ciljanu grupu proizvoda označiti s oznakom izvornosti, geografskog podrijetla ili tradicijskog ugleda. Elaborati u kojima se točno definiraju sve proizvodne etape, tehnologije, načini proizvodnje, rezultat su združenog djelovanja proizvođača i stručnjaka. Oni su osnovica provedbe programa zaštite izvornosti i geografskog podrijetla, koji za krajnji cilj imaju kontrolirani, vrsni ekološki proizvod. Ističemo projekte na kojima je dosad najviše učinjeno:

- ❖ Istarski pršut
- ❖ Istarski ovčji sir
- ❖ Istarski kravlji sir
- ❖ Istarska kobasica i kosnica
- ❖ Istarski zarebnjak
- ❖ Istarska potrbušina
- ❖ Istarsko maslinovo ulje
- ❖ Istarski med
- ❖ Zaštita izvornosti Istarskog bijelog tartufa
- ❖ Autohtona Istarska vina (Malvazija, Teran, Hrvatica, Porečki muškat ruža, Borgonja)
- ❖ Istarske rakije (rakija, biska, medenica, ruda)

Ulaganjem u bazičnu poljoprivrednu proizvodnju, prvenstveno proizvodnju sirovina (dakle stočarstvo, maslinarstvo, vinogradarstvo) stvaraju se uvjeti prerade i finalizacije proizvoda zaštićenog geografskog podrijetla i zaštićene izvornosti. Proizvodi s oznakom izvornosti sadržavaju elemente prirodne i kulturne baštine, te proizvedeni metodama održivog razvitka trebaju samo mali korak do transformacije u tipični autohtoni ekološki proizvod.

Ostvarivanje krajnjeg cilja projekata je dobivanje prepoznatljivog ekološkog proizvoda, koji će plijeniti pažnju kako u turizmu tako i na širem Europskom i svjetskom tržištu. Objektivno je za očekivati da će kvaliteta proizvoda biti neupitna, posebno ako se proizvodnja zbiva u strogo kontroliranim uvjetima, no neupitno je da takav proizvod nikad neće količinom moći konkurirati nekim sada već svjetski priznatim jakim brendovima s oznakom izvornosti kao napr. (Parmigano regano).

Realizacija programa, ali i pojedinačnih projekata ukazala je da je potencijalni poljoprivredni areal Istra zapravo vrlo malen. Mada su projekti još u izradi neki zaključci ukazuju na potrebu da se za svu u Istri proizvedenu hranu treba prvo osigurati tržište, ugovoriti čvrstu prodajnu mrežu, pronaći mehanizme financijske podrške, pa postupno nominirati nositelje provedbe dobivanja: oznake izvornosti, oznake geografskog podrijetla, tradicionalnog ugleda, Istarskog brenda i ekološkog proizvoda. Na taj način se dobiva na vremenu, ali se i istodobno reduciraju troškovi pojedinih etapa zaštite, kontrole, nadzora i označavanja. Certificirati grupu proizvoda ili zadrugu proizvođača znatno je jednostavnije i jeftinije. Kontinuirana provedba nameće se kao nužnost, a manjak financijskih sredstava ograničavajućim čimbenikom. Zato se cjelokupni programi provode uz podršku nacionalnih i internacionalnih institucija koje pružaju kako stručnu, tako i tehničku podršku.

3.5. RAZVOJNI PROGRAMI ZAŠTITE GENETIČKOG MATERIJALA

Razvojni programi zaštite genetičkog materijala rezultat su provedbe koncepcije održivosti u projekciji razvoja poljoprivrede Istarske županije. Ona se temelji na zaključcima Konvencije o bioraznolikosti (1993.). Očuvanje prirodnih resursa i biološke raznolikosti očuvanjem autohtonih sorti u stočarstvu i biljnoj proizvodnji, nametnulo se kao mehanizam zaustavljanja degradacije prostora tzv. genetičke erozije. Zato su projekti, od kojih posebno ističemo:

- ❖ Genetski i gospodarski resursi *Vitis* sp. u Istri i banka gena
- ❖ Zaštita Istarskog goveda
- ❖ Razmjena sjemena starih i udomaćenih sorata
- ❖ Zaštita Istarske ovce

Programi zaštite Istarskog magarca, kokoši, ali i Istarskog goniča (oštrodlakog i kratkodlakog), također su dio cjeline. Rezultati svakog pojedinačnog projekta na lokalnoj razini rezultiraju zaštitom vlastitog genetskog materijala, no promatrani na globalnoj razini ti su programi način oplemenjivanja biološke raznolikosti i uspostave ponegdje narušene biološke ravnoteže. Oni su važni za Istarsku županiju u cjelini, ali i predstavljaju pozitivnu osnovu proizvodnje ekološkog proizvoda, budući da se ista temelji upravo na vlastitom genetski očuvanom materijalu.

Programi se realiziraju partnerskim odnosima između udruga, institucija i Istarske županije, a realiziraju ga stručnjaci HSSC i HZPSS Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Veterinarski fakultet Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb.

3.6. PROGRAM POTICANJA ETNO-ENO-GASTRO PONUDE

Valorizacija prostornih vrijednosti ugradnjom u proizvode kojima je moguće direktno ili indirektno unaprijediti turističku ponudu zbiva se usporedo sa provedbom osnovnih programa u poljoprivredi. Naime poljoprivreda u ruralnom prostoru predstavlja važan faktor razvoja turizma. Bez obzira o kojem je turističkom obliku riječ (seoski turizam, agro-turizam, ekološki turizam, eko-agroturizam ,...) poljoprivredna djelatnost oblikovana u prodaju poljoprivrednog proizvoda na kućnom pragu osigurava kompletan proizvod za turističku potrebu. Projekti poput:

- ❖ VINSKIH CESTA
- ❖ RAZVOJA AGROTURIZMA
- ❖ CESTA MASLIŃOVOG ULJA
- ❖ ISTARSKE KUŠAONE MEDA
- ❖ CESTE LAVANDE
- ❖ SIRNIH CESTA ISTRE
- ❖ MEDNIH CESTA ISTRE

koji se djelatnošću Upravnog odjela za turizam nadovezuju na osnovni razvojni program poljoprivrede, odnosno ekološke proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, obuhvaćaju veliki broj uključenih seoskih obiteljskih gospodarstava. Kao posebnu atraktivnost u svim projektima predstavljati će zasigurno i ekološka domaćinstva, kojima se u programima već do sad osiguralo dovoljno prostora.

Valorizacija tradicijske i kulturne baštine organizacijom tematskih izložbi i sajмова poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i gastronomskih tradicijskih specijaliteta, doprinosi etabliranju autohtonosti prostora, pa se sustavnim razvojem inicijacijom, organizacijom ili suorganizacijom načinio prostor za promoviranje tipičnog i ekološkog proizvoda. Program se kontinuirano provodi kroz:

- ❖ IZLOŽBA VINA I VINARSKÉ OPREME – VINISTRA
- ❖ OLEUM OLIVARUM – KRASICA
- ❖ IZLOŽBA MEDA S KRASA – GROŽNJAN
- ❖ ISTARSKA SOPELA – POREČ
- ❖ DANI SMOKVE - MEDULIN
- ❖ DANI MEDA – PAZIN
- ❖ SAJAM TARTUFA I POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA – LIVADE
- ❖ CROFISH - UMAG

i mnoge druge lokalne izložbe tipičnih proizvoda koje iz godine u godinu prerastaju lokalni okvire i postaju prepoznatljive (SAJAM MLADIH VINA U GRAČIŠĆU, IZLOŽBA RAKIJA U HUMU, DANI TARTUFA, DANI MLADOG MASLINOVOG ULJA U VODNJANU, DANI ISTARSKOG PRŠUTA U TINJANU,...). Na svakoj od takvih manifestacija posebna se pozornost pridaje ekološkom proizvodu kao vrhunskom konkurentnom proizvodu za Europu. Provedbu izložbenog dijela najčešće prate okrugli stolovi i stručna predavanja upravo o problematici ekološke proizvodnje, te se na taj način optimalno senzibiliziraju proizvođači i potrošači.

Povećanju prostora ekološkim proizvodima i ekološkoj proizvodnji svakako daju nastupi Istarske županije na nacionalnim sajmovima i izložbama ekološke tematike, u kojima se pojavljuje kao suorganizator. Izdvajamo:

- ❖ PRVA SMOTRA HRVATSKE EKO POLJOPRIVREDE – ZAGREB
- ❖ MEDITERANSKI SAJAM LJEKOVITOG BILJA – DUBROVNIK

Ekološka poljoprivreda etablirala je svoje mjesto i u projektima kojima se istodobno promovira Istarska županija, na način prezentacije dostignuća udruga, saveza, zadruga i gospodarstva, nastupima na brojnim sajmovima i izložbama. U prikazima dobre suradnje interesnih skupina na lokalnom nivou objedinjavanje tradicijskog, kulturnog i eno-gastro sadržaja, degustacijama tipičnih i ekoloških proizvoda pokazalo se da koordinacija volontera i istinskih zaljubljenika u Istarski proizvod polučuje izvanredne rezultate. Kako udruga BIO ISTRÁ, tako i Upravni odjel za poljoprivredu i Upravni odjel za turizam postaju prepoznatljiviji po svojim nastupima jer se u njima spaja stručnost, tradicionalnost i originalnost sa ciljem promocije Istarskih tipičnih i ekoloških proizvoda.

Korištenjem mogućnosti organizacije happeninga na otvaranjima važnijih manifestacija (PROMOHOTEL, OLEUM OLIVARUM, HISTRIA, PROGŁAŠENJE PULSKE GIMNAZIJE EKO ŠKOLOM, BJELOVARSKI SAJAM, EKO-BIHAĆ, DANI GRADA POREČA,...) promoviralo se ekološki proizvod na najprihvatljiviji način. Naime kušanjem vrhunski obrađene hrane, ekoloških kanape sendviča i tradicionalnih kolača (Turnšek, Kavač, Ranko, Kukurin, Poropat, Tikel, Aco, Tin.), otvorilo se vrata malobrojnim još ne registriranim ili nelegaliziranim proizvođačima amaterima za ugradnju proizvoda u ugostiteljsku ponudu. Razrađeni su i jelovnici, te načini provedbe HACCP norme u gastronomskoj obradi ekoloških sirovina i oblikovanju

punovrijednog ekološkog obroka što je presedan i u Europskim okvirima. Pozivi SLOW FOOD organizacija i suradnja sa partnerima iz susjednih zemalja obećavaju Istarskom ekološkom proizvodu mjesto koje mu pripada i u gastronomiji (radilo se o sirovinama, hrani ili piću), a suradnja sa stručnim ugostiteljskim srednjim školama garancija je da će kvalitetan kadar znati transformirati ekološki proizvod u vrhunski gastro-doživljaj.

3.7. REALIZACIJA ZABRANE GMO SJEMENA I HRANE

Istarska županija je svjesna opasnosti genetski modificiranog materijala i genetski preinačene hrane tako da 2000. godine u suradnji sa udrugom BIO ISTRRA organizirala prvi Okrugli stol te tematike u Hrvatskoj. Oblikovanjem Pravilnika i smjernica o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u kojem je izričito pisalo da se GMO ne smiju upotrebljavati u ekološkoj proizvodnji ni na koji način, utrti su pionirski pokušaji upoznavanja javnosti sa ovom složenom problematikom.

24.11.2003. Skupština Istarske županije donosi Zaključak o zabrani upotrebe genetski modificiranog sjemena i proizvodnje genetski modificirane hrane na području istarske županije. Do zabrane dolazi poglavito radi zaštite okoliša, a ponajprije poljoprivrednog zemljišta. U cilju realizacije zaključka zadužuje se Upravni odjel za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribolov i vodoprivredu Istarske županije da u suradnji s ostalim nadležnim Upravnim tijelima Istarske županije, nadležnim institucijama RH, relevantnim stručnim i znanstvenim institucijama i udrugama potrošača osnuje Vijeće. Naime održivi je razvoj strateški interes i cilj Istarske županije koji je između ostalog definiran i Prostornim planom Istarske županije. Stoga je bilo prioritetno poduzeti preventivne mjere koje će zaštititi zdravlje ljudi i omogućiti skladan razvoj svih gospodarskih djelatnosti uz očuvanje ekosustava.

Proglašenje Istarske županije prvom GMO-free županijom rezultiralo je suradnjom sa svim ostalim Hrvatskim županijama kojima je putem savjetodavne službe za ekološku proizvodnju u udruzi BIO ISTRRA omogućeno i obrazloženo kako i zašto je to nužno provesti i u ostalim hrvatskim županijama. Brojni medijski nastupi, te učešća na stručnim skupovima rezultirali su senzibilizacijom javnog mijenja.

Nažalost legislativa RH vezana na ovu problematiku sporo se izgrađuje, preklapaju se nadležnosti i odgovornosti, što u konačnici dovodi do nekontroliranog prometa GMO na našem području. Rezultati projekta ukazali su da je zbog još nedovoljno dobro istraženih mogućnosti potencijalno štetnih posljedica koje GM hrana može imati po ljudsko zdravlje i prirodu, potrebno stvoriti preduvjet za izgradnju transparentnog sustava kontrole na području Istarske županije. Mada bi svrha njegovog stvaranja prvenstveno trebala biti zaštita potrošača, njegove su posljedice pozitivne i za razvoja suvremene poljoprivrede koja skrbi o prirodnom okolišu i očuvanju biološke raznolikosti, a osobito za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje u Istarskoj županiji.

4. ODABIR NAJZNAČAJNIJIH REZULTATA

4.1. IZRADA ELABORATA RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE

Podrška Istarske županije – Upravnog odjela za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu, programu osnivanja regionalnog udruženja za proizvodnju, preradu, prodaju i potrošnju ekološko-biološke hrane, sjemenja i ljekovitog bilja EKOP ISTRE (25.01.1996.), proširenjem članstva udruge koja se tako kadrovski ekipira, te zajedno sa Institutom za poljoprivredu i turizam ishoduje podršku izrade programa proizvodnje bio-hrane. 1997. Istarska županija prihvaća načinjen elaborat i usvaja zaključak da će jedno od strateških opredjeljenja gospodarstva biti razvoj eko-agroturizma, te odmah potom sufinancira izradu i recenziju Pravilnika za ekološko poljodjelstvo Istarske županije. Studija razvoja ekološke poljoprivrede, kako se popularno naziva, prvi je takav dokument u RH, te je kao takav pronio dostignuća nevladinog sektora u županiji na području ekološke poljoprivrede. Njegova je važnost u trenutku nepostojanja legislative u RH ogromna, pa je njegovim donošenjem Istarska županija daleko ispred ostalih hrvatskih županija, a **elaborat postaje temeljni akt za program razvoja ekološke poljoprivrede u našoj županiji.**

4.2. OBJEDINJAVANJE SUBJEKATA U REGIONALNA UDRUŽENJA

Objedinjavanje subjekata - idejnih začetnika, simpatizeri pokreta ekološke proizvodnje hrane, ljubitelja prirode, alternativaca, poljoprivrednih proizvođača, naprednih gospodarskih subjekata i mnogih drugih u razdoblju potpuno marginalizirane ekološke proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda pokazalo se odlučujućom polaznom osnovicom razvoja kako na županijskoj razini, tako i na razini općina i gradova. Sinergija mnoštva istomišljenika u tim je «partizanskim» danima rezultirala ciljanom udruživanju snaga. Osnovane udruge poput EKOP ISTRE, BIO ISTRE, AGROPOREČA, AGROROVINJA, BIO-AGROBUJE, UDRUGE PROIZVOĐAČA ISTARSKOG GOVEDA i druge postaju tako nositelji i prenositelji interesa, informacija i znanja, do centara moći i natrag, do one najslabije karike u lancu – poljoprivrednog proizvođača, kojem je poljoprivreda osnovna ili samo dopunska djelatnost ili do onih ekološki svjesnih pojedinaca koji proizvode za vlastite potrebe.

4.3. FORMIRANJE PRIVATNE SAVJETODAVNE SLUŽBE

Sukladno Zakonu o potvrđivanju Sporazuma o zajmu za projekt «Razvoj službi za potporu obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima» između republike Hrvatske i Međunarodne banke za obnovu i razvitak (NN- međunarodni ugovor br.1/9 od 19.7.1996.) i knjizi provedbe projekta «Appraisal report No. 14398-HR» HZPSS (Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu) i udruga EKOP ISTAR 2.6.1998. uz podršku Istarske županije – Upravnog odjela za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu upošljava mr.sc. Vlastu Radoičić, dipl.ing kao **prvog privatnog poljoprivrednog savjetnika u zemlji.**

Kako udruga namjenska financijska sredstava iz Proračuna Istarske županije i sredstva međunarodne zajednice troši na druge potrebe udruge, savjetnik ne dobiva niti jednu plaću i HZPSS obustavlja daljnju isplatu ugovornih sredstava. Uz obećanja

za rješanjem novonastale situacije savjetnica ostaje prikraćena za 8 mjesernih redovitih prihoda, te tek iniciranjem i formiranjem drugog udruženja udruge proizvođača, prerađivača, prodavača i potrošača bio-proizvoda BIO ISTRRA, te njenim zapošljavanjem u toj udruzi, može normalno obnašati preuzete obveze. Radom savjetodavne službe, uslijed nepostojanja edukacijskih programa, institucija, informacijskih punktova, manjka stručne literature započinju se prenositi prijeko potrebna znanja i informacije za masovnije uključivanje poljoprivrednika u sve vidove ekološke proizvodnje. Usprkos problemima, savjetodavna služba za ekološku proizvodnju prepoznata je kao dobar oblik partnerstva lokalne uprave, državne institucije i civilnog društva. Povrh toga svojim se radom profilirala i kao konzultant nacionalnih i međunarodnih projekata (Šibensko-Kninska županija UN/UNOPS, Ličko-senjska županija, Južnoafrička republika,...) te je u začecima vrlo često premostila manjak financijskih sredstava za rad i normalno funkcioniranje udruge.

4.4. IZRADA ZAKONSKIH I PODZAKONSKIH AKATA

Budući da osim smjernica saveza BIOS, Pravilnika za ekološko poljodjelstvo Istarske županije, Standarda IFOAM-a (International Federation of Agricultural Movement) te nekih smjernica udruženja koja promiču ekološku proizvodnju (DEMETAR, ERNTE, FIBL, NATURLAND, AIAB,...) ima vrlo malo literature, te ne postoji pravna osnovna za proizvodnju, učešće u izradi zakonskih i podzakonskih akata nametnulo se samo po sebi. Kao nositelj propisa o uporabi pomoćnih tvari i ostalih sastojaka dozvoljenih za preradu u ekološkoj proizvodnji Istarska županija kroz rad mr.sc. Vlaste Radočić direktno kreira budući Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda republike Hrvatske. Zbog jake medijske kampanje svi zainteresirani građani Istre mogli su svoje primjedbe ugraditi u Zakon, čije su konačne izmjene i dopune predložene od strane Istarske županije, Upravnog odjela za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu i udruge BIO ISTRRA u cijelosti prihvaćene.

4.5. POPULARIZACIJA EKOLOŠKE PROIZVODNJE HRANE

Početna podrška Skupštine Istarske županije nažalost nije rezultirala snažnijom materijalnom pomoći udruženjima za ekološku poljoprivredu. Sufinanciranje poljoprivredne savjetodavne službe nije dovoljno za realizaciju brojnih projekata i programa koje udruge žele provoditi. Udruženja se na lokalnoj i nacionalnoj razini udružuju, razmjenjuju iskustva, pronalaze odgovore na brojna nedovoljno dobro riješena pitanja i pri tome svoj rad usmjeravaju na popularizaciju ekološke proizvodnje hrane. Senzibilizirane skupine građana prenose informacije dalje, mediji prate gotovo svaki nastup u javnosti, članovi traže jačanje aktivnosti. Stoga se popularizacija ekološke proizvodnje putem udruga provodi organizacijom radionica, seminara, okruglih stolova, razgovaraonica, oglednim imanjima, zajedničkim nastupima na sajmovima, izložbama i turističkim manifestacijama, javnim medijskim nastupima, stručnim ekskurzijama i posjetama, dakle gotovo svim postojećim metodama mirne senzibilizacije javnosti koje postoje unutar civilnog društva.

Bez obzira koliko god udruge bile najzaslužnije za popularizaciju ekološke poljoprivrede, javna glasila i mediji, posebno Glas Istre, Hrvatski radio – radio Pula,

Privredni vjesnik, Večernji list, Radio Pazin, javno su pisali i podržavali nastupe i prepoznali svaki i najmanji korak. Velika je njihova uloga. Ipak bez političke platforme i podrške Upravnog odjela za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu, župana i vjećnika Istarske županije, načelnika i gradonačelnika istarskih gradova i općina, kao i struktura vlasti poput: Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva zaštite okoliša, HZZPSS, inspekcijских službi i ureda za gospodarstvo, ekološka proizvodnja hrane na našim prostorima vjerojatno ne bi nikad saživjela. Snažnu podršku razvoju ekološke poljoprivrede daju HGK, HOK, turističke zajednice, ali i gospodarski subjekti. Sve više se u promociju uključuju obrazovne institucije, dječiji vrtići, znanstvene i znanstveno-istraživačke organizacije, te subjekti turističkog sektora. **Osviještena i dobro informirana javnost značajan je rezultat.**

4.6. UGRADNJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U PROSTORNE PLANOVE

Prostorni planovi općina i gradova, kao i Prostorni plan Istarske županije predviđaju mjesta na kojima kao jedini oblik gospodarske aktivnosti dozvoljava ekološka poljoprivreda. Nacionalni parkovi, ornitološki rezervati, parkovi prirode, zaštićeni krajobraz, vodozaštitna područja različitih kategorija, područja su koja su već sama po sebi idealna polazišta za ekološku poljoprivredu.

Prostornim planovima također se štiti prostor – krašku strukturu- od zagađenja podzemnih voda štenim i toksičnim spojevima iz konvencionalne poljoprivrede uslijed opasnosti propuštanja, pa se održiva poljoprivreda nameće kao logični izbor. **Stoga je ugradnja ekološke poljoprivrede (dakle terminološki točno definirane, a ne održive) u prostorni plan dobar rezultat napora svih provoditelja ovog razvojnog programa u Istarskoj županiji.**

4.7. ZABRANA UPOTREBE GENETSKI MODIFICIRANOG SJEMENA I HRANE

Zaključak o zabrani upotrebe genetski modificiranog sjemena i proizvodnje genetski modificirane hrane na području istarske županije za sobom je polučio čitav niz dešavanja na nacionalnoj razini. Stvorio je preduvjete postupanja i iznjedrio Istarsku županiju kao prvu Hrvatsku GMO-free županiju. **Velik je to, mada ipak, tek prvi korak.**

4.8. VALORIZACIJA TIPIČNIH PROIZVODA KAO PREDUVJETA ZAŠTITE

Valorizacija tipičnih Istarskih proizvoda način je zaštite prostora u kojem živimo, zaštite tradicije, ugleda, marljivog rada Istarskog seljaka. U političkoj volji za provedbu ovih pojedinačnih program ogledaju se mnogobrojni sociološki, društveni, tradicijski, kulturni i gospodarskih činitelji održivog razvitka. Tako smatramo da se u tipičnim poljoprivredno-prehrambenim proizvodima ogleda upravo Istra. Zato zaštitu i označavanje autohtonih proizvoda oznakama izvornosti geografskog podrijetla smatramo nužnom platformom za razvoj ekoloških autohtonih proizvoda, koji bi se obilježavanjem samo oznakom Hrvatski ekološki proizvod, nakon ulaska u Europske integracije izgubili u masi. Takvi vrsni proizvodi pronositi će s ponosom harmoniju gospodarenja i postupanja sa prirodnom, gospodarskom i kulturnom baštinom Istarske županije, te će s obzirom na to moći postići i odgovarajuću cijenu na tržištu.

5. ZAKLJUČAK

Održivi razvoj strateški je interes i cilj Istarske županije, koji se u proteklih šesnaest godina djelomično realizirao aktivnostima, između ostalo i na području ekološke poljoprivredne proizvodnje. Zahvaljujući provedbi brojnih programa, danas senzibilizirana javnost, spremna je za primjenu koncepta održivog razvitka, u koji se ekološka poljoprivreda-kojoj nije svrha samo proizvodnja hrane već i proizvodnja obnovljene prirodne ravnoteže savršeno uklapa.

Promatrajući dešavanja u period od 1990 do 2006. godine možemo zaključiti:

- 1. Istarska županija je među prvim hrvatskim županijama prepoznala važnost ekološke proizvodnje hrane kao jednog od strateških opredjeljenja u sektoru.**
- 2. Osnivanjem i djelovanjem udruga, a uz osiguranje materijalne potpore putem Proračuna Istarske županije započela je ekološka proizvodnja u Istri.**
- 3. Ograničenja na nacionalnoj razini inicirala su mnoge pozitivne promjene na županijskoj razini pa je razvidno da je Istarska županija po mnogo čemu bila inicijator promjena, te pionir i nositelj brojnih projekata.**
- 4. Pionirsku prednost Istarske županije je najviše usporila nemogućnost aktivnog učešća na međunarodnim razvojnim projektima koja se očitovala u manjku financijskih sredstava.**
- 5. Na prostoru Istarske županije je stvorena poljoprivredna infrastruktura u funkciji razvoja ekološke poljoprivrede.**
- 6. Implementacija programa stvaranjem savjetodavne službe unutar udruge kao glavnog nositelja aktivnosti, pokazala se višestruko korisna, mada ne i dovoljno materijalno osposobljena.**
- 7. Uz Udruge osnovicu razvoja predstavljaju registrirana seoska ekološka domaćinstva, te stvorena kritična masa poljoprivrednih gospodarstava koja su spremna za ulaz u sustav ekološke proizvodnje.**
- 8. Kontinuirana provedba programa proizvodnje bio-hrane (poticanja interesnog udruživanja, promocije tipičnih i ekoloških proizvoda, razvojni programi zaštite izvornosti i geografskog podrijetla te genetičkog materijala, programi poticanja tradicijske i kulturne baštine organizacijom sajmova i izložbi) pokazala je da su provedene aktivnosti polučile dobre rezultate.**
- 9. Zabrana uporabe genetski modificiranog sjemena i hrane, te ugradnja ekološke proizvodnje u Prostorne planove, polazna su osnova sustavnog planiranja projekcije razvoja ekološke proizvodnje za period od 2007. do 2013. godine kojem je cilj intenziviranje ekološke proizvodnje hrane i jačanje ekološkog SOG u Istarskoj županiji.**

Slijedom narečenog razvidno je da je u Istarskoj županiji potrebno i dalje razvijati ekološku proizvodnju hrane uvažavajući sva ograničenja, ali i prostorne posebnosti, jer su dosadašnji napori i sredstva uložena u programe solidna osnova za daljnji razvoj uz prepostavku osiguranja intenzivnije političke i financijske podrške.